

Kakor stari flamski mojstri, gleda Hegedušič svojo Podravino z vzvišine, razpostavlja hišice in topole, pa ljudi in živali kakor otrok igračke. Kako intimna, res občutena je pokrajina, ki tvori ozadje, a vendar živi samostojno življenje! V opazovanju podrobnosti se izživlja s pravo otroško dovzetnostjo, ki ji ni noben motiv preneznaten, noben predmet premalo imeniten. Kjer ustvarja res samo čutno in zgolj kot grafik, je najjačji. Njegova risba je tam najčistejša, preprosta in jasna, linija pa krepka, a hkrati nežna, kakor da je vrezana v kovino. Kjer so pa primešani literarni elementi, škodujejo mogočnemu vtisu neposrednega, preprostega in iskrenega doživljanja, ki nujno zgrabi in pritegne opazovalca.

Zbirki risb je napisal blesteč uvod Miroslav Krleža. V ti studiji o lepoti in umetnosti se na svoj bojeviti način postavlja proti nadčutnemu pojmovanju lepote, proti smešnemu oboževanju gesla „l'art pour l'art“ in lažnivi „socialni umetnosti“, ki je na videz socialna kvečjemu po snovi, zares pa brezdušno premlavanje tendenčnih fraz. Uvod prav dobro oriše Hegedušičev značaj, manj jasno pa piščevo stališče nasproti likovni umetnosti, ki mu je najintenzivnejše doživljena in enako podana stvarnost.

Dasi v Hegedušičevem delu ni prav nobenih narodopisnih tendenc, prav nič narodnjaške romantike, je vendar njegovo ustvarjanje pristen izraz resnične narodne psihe. Med Slovenci, tudi mlajšimi, bi zaman iskal človečansko enako polnega, hkrati pa tako trdno v domačih tleh ukoreninjenega umetnika, ki bi bil pri tem še tako veren sin svojega časa. Dorašča nam sicer nekaj mlajših, ki pa še niso spregovorili.

Knjiga je zelo prikupno izdana in — kar je vredno še posebe povedati — pri tem poceni. Našim založnikom naj bo za zgled. K. Dobida.

GLEDALIŠKI PREGLED

D r a m a. Strast pod bresti. Kakor v svoji znani drami „Anna Christie“, nam Irec O'Neill tudi tu prikazuje življenje elementarnih ljudi. Njegovi prvi ameriški naseljenci Cabot in trije sinovi so se na svojem kosu zemlje naselili in ostali otroci divjine. Takšno je tudi njihovo čutno življenje. 67letni Cabot se oženi v tretje. Vzame mlado razvratnico Abbie. Sinova prve žene ga zapustita in odideta v Kalifornijo, ko sta že vso svojo mladost zakopala v farmo, ki si jo lasti tretji sin Eben in ki zaradi farme ostane v hiši. Mlada mačeha pa premaga njegovo nezaupnost, ljubezen ju združi, da varata starega in se jima tudi rodi sin, ki ga stari hoče postaviti za naslednika, trdno uverjen, da je otrok njegov. Eben tega ne prenese. Da bi mu dokazala svojo vdanost, si Abbie izbere edino pot in ubije otroka. Sam Eben ji določi kazen in odide z njo v ječo. Stari Cabot ostane popolnoma sam, trd, kakor je (njegov) bog trd, čutno visoko nad sleherno lastno krivdo.

Dejanje in govor drame sta ostra, skoraj „prebrutalna“, kakor pravi režiser Bratko Kreft v „Gledališkem listu“. Naturalistična je, zaradi mnogih vrzeli pa se zdi konstruktivistična. Pisatelj je le s težavo sestavil Ebenov psihični proces odločitve in maščevalnosti, kar je dramo tembolj oslabilo, ker je dejansko Eben glavna oseba; on je na dnu srca že človek in s tem merilo. Naše gledališče je to dramo menda za izpremembro imenovalo igro.

Prvi del predstave sloni na treh osebah, sinovih, ki so bili: Jerman, Potokar in Levar. Njihova skupna igra je bila prav malo posrečena. Režija že v začetku ni zadela prave skladnosti s farmo. Skonstruirano učinkuje razdelitev hiše na višinske četrtine, s čimer se je režiser sicer bistroumno izognil zmenam. Scena pa ni dosegla pristnosti žive slike. Pa tudi posamezne osebe v celoti niso našle delovnega razmerja z okolico. Drama potrebuje skrbne obdelave. Simeon in Peter sta ostala v zraku. Levar je bil preveč monotonski. Dobro so bili nastudirani nekateri prizori, najslabše pa Levarjevo prisluhanje, ki je avtorju važno. Prizori gostov so bili splošno posrečeni; Sancin, Rakarjeva, Plut, Gabrielčičeva in drugi so v naturalistični groteski dokazali, da imamo v Kreftu uspešnega skupinskega režiserja.

Dve dobri študiji sta bila Skrbinšek kot stari Efrajim Cabot in Nablocka kot njegova mlada žena Abbie. Borila sta se uspešno proti vrzelim konstruktivistične drame. Njuna igra je izoblikovala svojega človeka do kraja. Pravilno sta zasnovala igro in jo konkretizirala že s prvim nastopom, vzdržavala sta element groze ob močni elementarnosti, ki se izraža v polnem in izklesanem govoru.

Za celoto pa je tekla predstava preveč neenakomerno in se ni mogla prav občutiti naravna enotnost življenja.

Voda. Med uspele slovenske novosti moramo šteti Jožeta Vombergarja ljudsko komedijo, ki pa je le rahla satirična veseloigra s široko epično osnovo.

Mladi pisatelj, pristna pridobitev domače literarne šole od F. Levstika in Finžgarja do Cankarja, nam v treh dejanjih slika konservativno gorenjsko vas, trdne kmete, bajtarje, neuko inteligenco, veljake in čudežno siroto Suhega dola, ki mu postane odrešenik. Satira zveni v apoteozo napredka, v vodovod.

Posrečena je komedija narodopisno in likovno. Pokrajino uveljavlja junak, slikar Kopriva, s psevdonimom Prelesnik. Le škoda, da nam ga pisatelj opisuje preveč gosposkega, duševno tujega rojstnemu kraju, tako da se ljubezen zanj kaže samo zunanje, ironija, s kakršno opazuje človeka, pa že dosega dovoljene meje. Razen tega trpi zaradi gole zunanosti sama oseba in glavno dejanje, manjka napetost kot živec komedije, vsaj v primeri s širino osnove in s folklorističnim bogastvom. Kajti ostali osebni motivi valujejo krepkeje in za slikarjev motiv jih je preveč. Po vsebini je Vombergarjeva komedija moderno odrsko delo, njena oblikovna neenotnost bo torej kriva, ako se na tujih odrih ne uvede. Mogoče je pa tudi preveč naša, da bi v sedanji obliki tuje zanimala.

Ljubljanska uprizoritev je odlike dela precej zadovoljivo izkoristila. Razgalila pa je tudi napake. Med temi je vse tretje dejanje, posebno slikovno, in zaradi prevesi med kolektivistično zasnovo prvih dveh dejanj ter individualistično zasnovo tretjega dejanja, torej s svojim premočnim tajnikom. Igralsko je namreč najbolj učinkovita vloga občinskega tajnika, v kateri smo pri nas imeli Jermana. Z njim se nekako dopolnjuje v „Vodi“ galerija značajev in pri nas tudi Skrbinškova režija. Dejansko je to pisateljeva krivda, kakor sem že v uvodu omenil. Jermanov tajnik je nujno potegnil celoto v novo smer in ustvaril prepad. Pomagala pa mu je še preveč mrtva množica, ker je pač ljudi premalo že za same biriče in straže okrog spomenika. Sama Jermanova igra je bila zanimiva in močna, problem je, kam pade ta komika, ki izvira iz tajnikove prirodne ambicije in naivnosti.

Drugo zanimivo osebnost je podal Cesar — župan, ki ima v igri najpestrejšo vlogo, polno življenja in enako dobro napisano, kakor je tajnikova. Posrečilo se

mu je spojiti županove lastnosti, ki jih ni malo. Nakazati bi moral menda nekoliko boljše edino še pričetek svoje bolezn. Popolnoma zadovoljiv je bil v humorju in izrazu, razen omenjenega je bil vsak njegov prehod pristen, iskreno izražen. Zaslužil je vso simpatijo, s kakršno je tega moža opisal avtor v kratkih dvogovorih s Koprivo, s tajnikom in z ženo. Njegovega tekmeca je narisal bolj enostransko, kot trmastega, a tudi še precej duhovitega; Kne je županu Reberniku celó malce soroden, pač pa še trd kmet in piker prav tako, kakor ga je dal Bratina. V Vombergarjevem domačem delu je dobil ta igravec spet lepo priložnost, da uporabi svoj dar za kmetiške tipe. Ob teh dveh se še uveljavlja kot tretji tip Lipahov Primožek. Vloga je sestavljena iz samih pregovorov, puščic in domislic, ima samo eno precej šibko točko s pet tisoč dinarjev, kar je celo Lipah rajši kar pomečkal. Bil pa je ves čas prisoten, ker mora zastopati tip pijančka, dočim se v tej slovenski igri prav za prav zelo malo pije. Dobri so bili tudi igravci Potokar, Pianeki, Plut, Frelih, Sancin kot kmetje. Samostojno kmetico Hribarico pa moramo šteti že med vidnejše zastopnike vasi. Ona ima v komediji tako odličen delež, da ji pisatelj privošči še več kakor sam glavni motiv, z njo povečuje trenje v županovi rodbini in ji določa snubitev Anke za sina Tinčeta, katerega je Kralj igral duhovito, le v začetku malo preveč v karikaturi. Z njim se dopolnjuje veriga motivov, ki se pa srečno konča ob zaroki s Katrico — Danilovo. Saj ta ves čas živi v ospredju in ji je pisatelj skoraj dolžan določiti usodo. Podala sta prav ljubko zaljubljeno dvojico, Hribarica pa je ob njiu lahko razkazala vse svoje zmožnosti gospodovalnega značaja. Rakarjeva je to vlogo točno zajela in s celoto zatemnila literarno obrabljjenost takih snubitev, kakršna je njena. Vzdržala je svojo igro ves čas v precejšnji višini značajske komedije. V ozadju je županka — Medvedova, podajajoča skrbno mater in gospodinj, ki je tako svojo igro pravilno vzporedila.

Slabo je obdelano razmerje med sestričnima, Anko in Katrico. Pisatelj ga očitno izpreminja zaradi Tinčeta. Sicer pa sta Danilova in Maja dobro prilagodili svojo igro. Anka je bila malce tišja, nekoliko melanholična, kar se mi zdi še najboljše. Ima pa njena vloga precej nedoločnosti, ki jih je treba rešiti na svoj način.

Središče nedoločnosti se mi zdi slikar Prelesnik ali Kopriva, kakor Cankarjev Peter — otrok tega ljudstva, toda stoječ nad ljudstvom umsko. Le pri nabiranju podpisov se dotakne morale, ne da bi šel dalje. Vobče stoji previsoko. Opravičiti se dá to z njegovim načrtom za vaški vodovod, v celoti pa ostane zaradi tega njegovo razmerje do ljudstva neodkritosrčno ali vsaj dela takšen vtisk. Sile njegovega značaja niso nakazane. Presojati ga moremo le po zunanostih. Pisatelj sam ga pojmuje skoraj dvoumno, ko pravi v pripombah, da je hladen Amerikanec in da se zdi njegova ljubezen priložnostna, na koncu ga pa vendarle oženi. Gregorinu se ni prav posrečilo izdelati takšen tip. Bil pa je v podrobnostih prav dober, samo verjetnosti, da je rojen v tem kraju, ni dal; in je zato izzvenel literarno.

Posrečena Ažman — Skrbinšek in njegov sin Martin — Drenovec, velikaša in domišljavca s precejšnjim bremenom osebne neprikupnosti, pa zadostne moči, da je njun vpliv posebno na župana verjeten. Zvezni vlogi sta dobro opravila mali Joško in poštar. — H koncu naj še pripomnim, da bi šumeča množica, ki si je želi pisatelj v pripombah, na našem majhnem odru režijo zelo otežkočila, če ne popolnoma onemogočila. Petje so pa že zdaj morali črtati.

Gospa Inger na Oestrotu je zgodnja Ibsenova drama iz zgodovine norveške dežele in proslavlja ženo, politično naslednico domačega plemstva, ujeto v spletke danske vlade, posebno pa proslavlja njen močni značaj in njegov boj z usodo. Usoda je vobče pri tem avtorju teman element, konkretiziran deloma v skrivnostnih osebah, kakršen je zapeljivi danski avanturist, vitez Nils Lykke, v čutnih odnosih, ki vežejo celo sovražne osebe, in pa v slučajnostih, da se na primer tragedija splete iz nespornostnih. Ibsenu pa se kljub vsemu posreči, ustvariti žive osebe; in to se je posrečilo tudi režiji Marije Vere.

Igrala je sama gospo Inger z veliko močjo svojega ostrega oblikovanja. Njene sposobnosti so se splošno pokazale v najzanesljivejšem podajanju, nastopu in stopnjevanju dejanja, ki mora prevzeti Ingro vso, čeprav je dejanje za naše pojme nekod prav malo verjetno. Držala je ves čas krepko v svoji oblasti režijo, posebno skrbno monologe in enotnost predstave. Dobra je bila tudi hči Elina Boltarjeve, ki uspešno sprejema kočljive vloge. Odličen je Gregorin kot Nils Lykke, sicer temno, a krepko premišljen, menda zato teman, da je bolj resen Olafu, ki pa je že po Ibsenu dovolj kratkoviden. Pregnanega plemiča je zložno igral Skrbinšek. Ob njem so še dobro predstavljali dobo Bratina, Jerman, Sancin, Potokar in Pianeki, dočim je ljudstvo padlo v okvir precej nerodno. Originalna podoba je bil spet Janov mladi Stensson, igran zelo spretno. Režija je predvsem zaslužila uspeh s pametno razdelitvijo vlog, kar pa menda Ibsenovim poznavalcem ni težko, in gospa Marija Vera je njegova iskrena častilka.

I. Grahor.

NAŠ JEZIK

TUJA LASTNA IMENA

O francoskih je razpravljal A. Trstenjak v Zori 1883 (26), Fr. Marešič v Ljubljanskem Zvonu 1883 (346), pisec teh vrstic v Ljubljanskem Zvonu 1924 (128), letos pa Iv. Tominec v 5. številki Ljubljanskega Zvona. S Tomincem se ne strinjam glede na zapiranje zeva v francoskih besedah, ki se končujejo na soglasnik. Uporabil je namesto enotnega vodila dvojno: pri nosnikih *n* oživlja: Dantona, medtem ko v Ljubljani govorimo abonemaja; pri ostalih konsonantih pa vriva *j*: Manet-jev, kakor Breznikov Pravopis (30) in Slovnica (68).

Srbi in Hrvatje zeva ne zatvarjajo: Igo-a (Hugoja), česar pa zaradi blaglasja ne zagovarjam. V skladu z našo govorico pišimo mi: Manet-a kakor oče — očeta, saj imamo zgled v ljudski težnji, da bi se vrzeli zadevale s *t*, v ljubljansčini: Jakata, slugeta; J. Pogačnik piše v Mladiki 1933 (154): bolni obraz mladega Zdravkota. Podobna nalika se opaža v francoskih izvedenkah: café — cafétier (obrazilo: -ier), clou — cloutier. Pridevnik za velikega francoskega pisca se glasi: hugo-tique, hugo-tien, hugolien, hugolesque, hugolâtre. Zakaj ne bi ravnali po dosedanji navadi, ko pravimo: iz Pariza (ne Paris-ja)? Saj Molière-ovi rojaki govore: parisien, esprit rabelaisien, Calais — Calaisien. Učenjak, ki se bavi s starim Amyot-om, nosi naziv: amyotiste. Prvi kralj tretje francoske dinastije Capet je zapustil potomce: Capétiens, Kapetoviče, nemško in iz nemščine prevedeno slovensko Kapetinge(r)! Vam je znan socialist Fourier? Njegov sistem je fouriérisme, privrženec pa fouriériste. Včasih se čuje mesto Anvers (Antwerpen) brez *s*, ali vselej Anversois. Lahko uganeš, odkod